

ସତ୍ୟର ପୂଜାରୀ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ହରିହର

ବିନୋଦ କାନୁନଗୋ

ଲେଖକ ପରିଚୟ

ବିନୋଦ କାନୁନଗୋ: ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଜଣେ ଅନୁବାଦକ, ଶିଶୁ ସାହିତ୍ୟିକ ଓ ‘ଜ୍ଞାନମଣ୍ଡଳ’ର ସଂକଳକ ଭାବେ ସୁପରିଚିତ । ତାଙ୍କ ଲିଖିତ ପୁସ୍ତକଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ‘ଚଳନ୍ତା ରାଇଜର ଅମୁହାଁନି’, ‘ନିରୋଗ ଦେହ’, ‘ଗୋପବନ୍ଧୁ’ ଓ ‘ଗାନ୍ଧୀକଥା’ ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରଧାନ । ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧରେ ଲେଖକ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ହରିହରଙ୍କ ଜୀବନର ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଗୁଣାବଳୀର ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଅଛନ୍ତି ।

ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ହରିହରଙ୍କ ତିରୋଧାନରେ ଗୋଟିଏ ଯୁଗର ଅବସାନ ଘଟିଲା । ଯେଉଁମାନଙ୍କୁ ସେତେବେଳେ କୋଡ଼ିଏ ପଚାଶ ବର୍ଷ ବୟସ ସେମାନେ ତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁର ପ୍ରଥମ ସପ୍ତାହରେ ହିଁ କୁହାକୁହି ହେଉଥିଲେ, “ଏହି ଲୋକ ଏତେ ବଡ଼ ଥିଲା, ଆମ୍ଭେମାନେ ଜାଣିପାରି ନଥିଲୁ ତ!”

ସେଭଳି ହେବାରେ କିଛି ବିଚିତ୍ରତା ନାହିଁ । ଅନେକ ସମୟରେ ବଡ଼ବଡ଼ ଲୋକଙ୍କର ବଡ଼ ପଣିଆ କେଉଁଠି, ତାହା ଠିକ୍ ଭାବରେ ନ ଜାଣି ସେମାନଙ୍କ ଜୀବନର କେତେକ ଛୋଟଛୋଟ କଥା ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆଯାଇଥାଏ । ଆଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ସଂପର୍କରେ ଏ କଥାଟି ଅଧିକ ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ । ସେ

ଛାତ୍ରାବାସରେ କିଭଳି ପିଲାମାନଙ୍କର କାନ୍ଧୁ ଧୋଉଥିଲେ, ଢୁର ହେଲେ କିଭଳି ରାତ୍ରି ଅନିଦ୍ରା ହୋଇ ଜଗି ରହୁଥିଲେ, ହଇଜା ଲାଗିଲା ବେଳେ ସେ କିଭଳି ନିର୍ଭୟରେ ଗାଁ ଗାଁ ବୁଲି ରୋଗୀମାନଙ୍କର ସେବା କରୁଥିଲେ, ଭଲ ଭାବେ ଅଙ୍କ ପଢ଼ାଉଥିଲେ, ନିୟମିତ ସୂତା କାଟୁଥିଲେ, ବୁଢ଼ା ବୟସରେ ମଧ୍ୟ ଚାଲି-

ଚାଲି ଭୂଦାନ, ଗ୍ରାମଦାନ ଆନ୍ଦୋଳନର ମହତ୍ତ୍ୱ ବୁଝାଉଥିଲେ ଇତ୍ୟାଦି କଥା ବର୍ଣ୍ଣନା କଲାବେଳେ ତାଙ୍କ ଅସଲ ବିରାଟତ୍ୱ, ଅସଲ ମହତ୍ତ୍ୱକୁ ଗୌଣ ସ୍ଥାନ ଦିଆଯାଏ । ତେଣୁ ତାଙ୍କ ବଡ଼ ପଣିଆର ପ୍ରକୃତ ରୂପ ଦେଖିବାର ସୁଯୋଗ ଯୁବ ସମାଜକୁ ମିଳିନାହିଁ । ସେ ଭଲ ଇଂରାଜୀ ବ୍ୟାକରଣ ଖଣ୍ଡେ ଲେଖୁଥିଲେ ଓ ତାହାର ପୁନର୍ମୁଦ୍ରଣ ସାଠିଏ ଥର ହୋଇସାରିଲାଣି ବୋଲି କହିଲା ବେଳେ ଆମ କଥା ଉପରେ ଆମେ ଯେତେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଆରୋପ କରୁ, ଭାରତର ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମରେ ଯେତେବେଳେ ୧୯୩୦ରେ ପ୍ରଥମେ ଆଇନ ଅମାନ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନ ହେଲା, ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ହରିହର ହିଁ ଓଡ଼ିଶାରେ ପ୍ରଥମ ସେନାପତି ଭାବରେ ଇଞ୍ଚୁଡ଼ି ଲବଣ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆଇନ ଅମାନ୍ୟ କରି ବନ୍ଦୀ ହୋଇଥିଲେ ବୋଲି କହିବାକୁ ଭୁଲିଯାଉ । ସେ ୧୯୨୧ର ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନବେଳୁ ଆରମ୍ଭ କରି ୧୯୪୫ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦୀର୍ଘ ପଚାଶ ବର୍ଷ କାଳ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ ଭିତରେ ଓତପ୍ରୋତ ଭାବରେ ଜଡ଼ିତ ଥିଲେ । ହରିହର ଯେ ଦିନେ ‘ସମାଜ’ କାଗଜର ସଂପାଦକ ଥିଲେ ଏକଥା କହିଲା ବେଳକୁ ଆଜି ଅନେକଙ୍କୁ ନୂଆଭଳି ଲାଗେ । ଓଡ଼ିଶାରେ ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଆରମ୍ଭରେ ସେ ଥିଲେ ଜଣେ ଅଦମ୍ୟ ସାହସୀ ସଂସ୍କାରକ । ସେଥିପାଇଁ ଉତ୍କଳମଣି ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କ ଭଳି ସେ ମଧ୍ୟ ବହୁ ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ଭୋଗିଛନ୍ତି ।

ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାର ସାକ୍ଷୀଗୋପାଳ ବା ସତ୍ୟବାଦୀ ଗୋଟିଏ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ତୀର୍ଥସ୍ଥାନ । ସାକ୍ଷୀଗୋପାଳ ମନ୍ଦିରଠାରୁ ଅଳ୍ପ ଦୂରରେ ଥିବା ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରପୁର ଗ୍ରାମ ଓଡ଼ିଶାର ଅନ୍ୟ ବହୁ ଗ୍ରାମ ଭୁଲନାରେ ଟିକିଏ ଆଗୁଆ ଥାଏ । ମହାଦେବ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କର ସେ ଅଂଚଳରେ ବେଶ୍ ଖାତିର୍ । ୧୮୭୯ ମସିହାରେ ତାଙ୍କର ଯେଉଁ ପ୍ରଥମ ପୁତ୍ର ଜାତ ହେଲା, ତାହାରି ନାମ ଦିଆଗଲା ହରି । ପିଲାଟିକୁ ଯେତେବେଳେ ଚାରି ପାଞ୍ଚ ବର୍ଷ ବୟସ, ସେତେବେଳେ ମାଆ ମରିଗଲେ । ମହାଦେବ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କର ବୟସ ଅଳ୍ପ । ସେ ଆଉ ଥରେ ବିବାହ କଲେ । ସାବତମାଆ ଏଭଳି ଯନ୍ତ୍ରେ ପାଲିଲେ ଯେ ପିଲାଟି ଅନୁଭବ କଲା ସତେ ଯେପରି କି ମାଆ ମରି ନାହିଁ । ପରେ ଅବଶ୍ୟ ତିନି ଭାଇ ଓ ଗୋଟିଏ ଭଉଣୀ ଜନ୍ମ ହେଲେ । ପଛ ତିନି ଭାଇଙ୍କ ନାମ ରାମ, ଗୋବିନ୍ଦ ଓ ଶଙ୍କର, ଭଉଣୀର ନାମ ରହିଲା ନିଶା ।

ହରିହରଙ୍କର ‘ମୂଳଦୁଆ ଶୋଧ’ ହୋଇଥିଲା ତାଙ୍କ ଛାତ୍ର ଜୀବନବେଳେ । ସେତିକିବେଳୁ ମଜବୁତ୍ ମୂଳଦୁଆ ନ ପଡ଼ିଥିଲେ ତା’ ଉପରେ ଦୀର୍ଘ ସତୁରି ବର୍ଷର ‘ସେବା ସୌଧ’ ମୁଣ୍ଡ ଟେକି ଠିଆ ହୋଇ ପାରି ନଥା’ନ୍ତା । ହାଇସ୍କୁଲରେ ପଢ଼ିଲାଦିନୁ ହିଁ ତାଙ୍କର ମନ ଚାଲିଥିଲା ଲୋକହିତକର କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ । କାହାର ରୋଗ ହେଲେ ସେବା କରିବା, ଲୋକ ଅଭାବ ପଡ଼ିଲେ ମଡ଼ା ଉଠାଇବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା, ଗାଁ ସ୍କୁଲ ପାଇଁ ଛଣ, ବାଉଁଶ ସଂଗ୍ରହ କରିବା ଓ ଗାଁ ନିରକ୍ଷର ଲୋକଙ୍କୁ ପାଠ ପଢ଼ାଇବା ଇତ୍ୟାଦି କାମ ସେହି ଅଳ୍ପ ବୟସରୁ ହିଁ ସେ କରିଥିଲେ । ସେବା ହିଁ ଥିଲା ତାଙ୍କର ସହଜାତ

ଗୁଣ । ସେହି ନିଆଁରେ ଗୁରୁ ଗୋପବନ୍ଧୁ ମଝିରେ ମଝିରେ ବରାବର ‘ଉସାହ ଘିଅ’ ଭାଳନ୍ତି । ତେଣୁ ତାହା କେବେହେଲେ ଲିଭି ଯାଇ ନଥିଲା ।

ବିପ୍ଳବୀ ହରିହରଙ୍କୁ ଯେତିକି ଲୋକ ଜାଣନ୍ତି ‘ସଂସ୍କାରକ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ’ଙ୍କ କଥା ଭାବି ସେତିକି ସଂଖ୍ୟକ ଲୋକ ଧନ୍ୟଧନ୍ୟ ବୋଲି କହନ୍ତି । ଶିକ୍ଷକ ହରିହରଙ୍କୁ ତାହାଠାରୁ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟକ ଲୋକ ଓଡ଼ିଶାରେ ଜାଣନ୍ତି । ଆଜି ଓଡ଼ିଶାରେ ଯେଉଁ କୋଣକୁ ଯାଅ ଦେଖୁବ, ସେଠାରେ ଆଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ଛାତ୍ର ରହିଛନ୍ତି । ସେ କେବେଠାରୁ ପାଠ ପଢ଼ାଇଲେ ବୋଲି ପଛକୁ ଚାହିଁଲେ, ସତେ ଯେପରିକି ଆଖି ପାଏ ନାହିଁ ।

ଅଳ୍ପ ବୟସର ଛାତ୍ର ହୋଇ ସେ ଗାଆଁରେ ଥାଆନ୍ତି । ରାତ୍ରିରେ ଗାଆଁର ନିରକ୍ଷର ଲୋକଙ୍କୁ ପାଠ ପଢ଼ାନ୍ତି । ଘରକୁ ଫେରିଲା ବେଳକୁ ଡେରି ହୋଇଯାଏ । ପିଲା ଲୋକ, କେଉଁଠି କ’ଣ କରୁଥିବ ଭାବି ବୋଉ (ମା’) ଶୁଦ୍ଧାଦେବୀଙ୍କ ମନରେ ଥରେଥରେ ଆଶଙ୍କା ଉଠୁଜେ । କିନ୍ତୁ ହରି ଏଭଳି ଗେହ୍ଲା ହୋଇଥାଏ ଯେ ସେ ତାକୁ କିଛି କହନ୍ତି ନାହିଁ । ଦିନେ ମାଆ ପଚାରିଲେ— ‘ଏତେ ଡେରିଯାଏ କେଉଁଠି ରହୁଛୁ ?’ ଏତେ ଲୋକଙ୍କୁ ପାଠ ପଢ଼ାଉଥିବା କଥା ଶୁଣି କହିପକାଇଲେ— ‘ଆରେ ପୁଅ, ମୋତେ ଟିକିଏ ଅକ୍ଷର ଶିଖାନ୍ତୁ ନାହିଁ !’ ସେହି ଦିନଠାରୁ ସେ ମାଆଙ୍କର ଶିକ୍ଷକ ହେଲେ । ସେହି କାଳରୁ ଆମେ ଯଦି ଚାଲିଆସିବା ୧୯୪୪ ମସିହା ବ୍ରହ୍ମପୁର ଜେଲ୍‌ରେ ବନ୍ଦୀଥିବା ଯୁଗ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ବରାବର ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିବା ସେ ଶିକ୍ଷକତା କେବେ ଛାଡ଼ି ନାହାନ୍ତି ।

ପୁରୀରେ ପାଠ ପଢ଼ିଲାବେଳେ ସେ ତାଙ୍କର ମାମୁ ଅଜା ହରିହର ମିଶ୍ର (ଓକିଲ)ଙ୍କ ଘରେ ରହୁଥିଲେ । ସେତିକିବେଳେ ସେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିଥିଲେ ଯେ ଓକିଲାତିରୁ ଭଲ ପଇସା ହୁଏ । ନନା ମହାଦେବ ବ୍ରହ୍ମା ବରାବର ଇଚ୍ଛା କରୁଥା’ନ୍ତି, ହରି କେମିତି ଓକିଲ ହେବ । ଏପ୍.ଏ ପାଶ୍ ପରେ ସେ ପି.ଏଲ୍. ପଢ଼ିଲେ । କଟକରୁ ଯାଇ କଲିକତାରେ ମଧ୍ୟ କିଛି ଦିନ ସେହି ପାଠ ପଢ଼ିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ କାହିଁକି କେଜାଣି ଓକିଲାତି ବ୍ୟବସାୟ ଆଡ଼କୁ ତାଙ୍କର ମନ ମୋଟେ ଗଲାନାହିଁ । ଶେଷ ପରୀକ୍ଷା ନଦେଇ ସେ ଚାଲିଆସିଲେ । ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲା ସ୍କୁଲରେ ଆସି ଶିକ୍ଷକତା କଲେ । ସରକାରୀ ଚାକିରିରେ ମନ ମାନିଲା ନାହିଁ । ନୀଳଗିରି ଗଡ଼ଜାତରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରସ୍ତାବିତ ସ୍କୁଲକୁ ସେ ଯିବାକୁ ମନ କଲେ । ସେଠାକୁ ଗଲାବେଳକୁ ଉମା ଚରଣ ଦାସ ଥା’ନ୍ତି ହେଡ଼ମାଷ୍ଟର । ତାଙ୍କ ପରେ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାସ ସେହି ପଦରେ ରହିଲେ । ଓକିଲାତି ଫଳ ବାହାରିଲାକୁ ଦାସେ ଆପଣେ ଓକିଲାତି କରିବାକୁ ଚାଲିଗଲେ । ହରିହର ସହକାରୀ ହେଡ଼ମାଷ୍ଟର ଭାବରେ ଥାଆନ୍ତି । ସ୍କୁଲଟିକୁ ଭଲଭାବରେ ଗଢ଼ିବା ପାଇଁ ପ୍ରବଳ ଉଦ୍ୟମ ଚାଲିଥାଏ । ଥରେ ପଲିଟିକାଲ୍ ଏଜେଣ୍ଟ କବ୍‌ଡେରାମ୍‌ସେ ଆସିଲେ । ବଙ୍ଗ ଦେଶରେ

ସେତେବେଳକୁ ଜାତୀୟ ଆନ୍ଦୋଳନ ଖୁବ୍ ମୁଣ୍ଡ ଟେକିଲାଣି । କବ୍‌ଡେରାମ୍‌ସେଙ୍କର ବୋଧହୁଏ ସନ୍ଦେହ ହେଲା ଯେ ମୋଗଲବନ୍ଦୀର ଏହି ଯୁବକମାନେ ଏଠାରେ ଆସି ଗୋଟିଏ କିଛି ମତଲବରେ ଅଛନ୍ତି । ସେ ରାଜାଙ୍କୁ ପରାମର୍ଶ ଦେଲେ, ‘ହାଇସ୍କୁଲ ଭାଙ୍ଗି ଦିଆଯାଉ ।’ ତାଙ୍କ ପରାମର୍ଶ ତ ହୁକୁମଠାରୁ ବଳେ । ସ୍କୁଲ ଭାଙ୍ଗିଲା । ତା’ପରେ ହରିହର ଆସିଲେ କଟକର ପ୍ୟାରୀମୋହନ ଏକାଡେମୀକୁ । ସେଠାରେ ସେ ନିଜର ଦକ୍ଷତା ଯୋଗୁଁ ସମସ୍ତଙ୍କର ପ୍ରିୟପାତ୍ର ହେଲେ ।

୧୯୧୨ରେ ହରିହର ଚାଲିଲେ ସତ୍ୟବାଦୀର ବକୁଳବନ ବିଦ୍ୟାଳୟକୁ । ଉତ୍କଳମଣି, ନୀଳକଣ୍ଠ, ଗୋଦାବରୀଶ, ନନ୍ଦକିଶୋର, କୃପାସିନ୍ଧୁଙ୍କ ଗହଣରେ ସେଠାରେ ସେ ଆଦର୍ଶ ବିଦ୍ୟାଳୟ ଚଳାଇବାରେ ଭାଗୀ ହୋଇଥିଲେ । ୧୯୨୧ରେ ଅସହଯୋଗ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ସତ୍ୟବାଦୀ ହାଇସ୍କୁଲକୁ ଜାତୀୟ ସ୍କୁଲରେ ପରିଣତ କରାଗଲା । ଗୋପବନ୍ଧୁ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଯୋଗଦେବାରୁ ସରକାରଙ୍କ ବିଷଦୃଷ୍ଟି ଏହି ସ୍କୁଲ ଉପରେ ପଡ଼ିଲା ଓ ଏହା କ୍ରମେ ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା । ହରିହରଙ୍କ ଶିକ୍ଷକ ଜୀବନ ଏହିଠାରେ ଶେଷ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଶିକ୍ଷାଦାନର ସୁଯୋଗ ସେ ସବୁବେଳେ ଖୋଜିଛନ୍ତି । ୧୯୩୦ରେ ହଜାରିବାଗ ଜେଲ୍ ଭିତରେ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ପଢ଼ାଇବାର ଦାୟିତ୍ବ ତାଙ୍କରି ଉପରେ ଥିଲା । ଭାରତଛାଡ଼ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଯୋଗଦେଇ ସେ ଯେତେବେଳେ ୧୯୪୨ ଅଗଷ୍ଟରେ ବ୍ରହ୍ମପୁର ଜେଲ୍‌ରେ ଅଟକବନ୍ଦୀ ହେଲେ, ସେତେବେଳେ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ ଗୀତା କ୍ଲାସ୍ । ଦୀର୍ଘ ଦୁଇ ବର୍ଷ କାଳ ପ୍ରତିଦିନ ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ, ଲୋକନାଥ ମିଶ୍ର, ଗୋପବନ୍ଧୁ ଚୌଧୁରୀ ଓ ଭାଗୀରଥ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ମେଳରେ ବସି ସେ ଗୀତା ଓ ଉପନିଷଦ ପଢ଼ାନ୍ତି । ସେହିଠାରେ ହିଁ ଶ୍ରୀମଦ୍ ଭଗବଦ୍ ଗୀତା ଅନୁଦିତ ହୋଇଥିଲା । ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧୀ ସେତେବେଳେ ଦେଶବାସୀଙ୍କୁ ଆହ୍ୱାନ କଲେ ନୃତନ ଶିକ୍ଷା ଓ ‘ନୟୀ ତାଲିମ୍’ର ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ ପାଇଁ । ସେତେବେଳେ ଯେଉଁ ଉତ୍କଳ ମୌଳିକ ଶିକ୍ଷା ପରିଷଦ ଗଠନ କରାଗଲା, ସେହି ପରିଷଦର ସଭାପତି ଥିଲେ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ହରିହର । ସେ ଯେଉଁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଥାଆନ୍ତୁନା କାହିଁକି, ଶିକ୍ଷକତା କେବେ ହେଲେ ଛାଡ଼ି ନାହାନ୍ତି ।

ପଣ୍ଡିତ ଗୋଦାବରୀଶ ମିଶ୍ର ତାଙ୍କ ଆତ୍ମକାହାଣୀରେ ଲେଖିଛନ୍ତି – ‘ସେ ଥିଲେ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କର ହରି ଭାଇନା । ସେବା ଓ ଚରିତ୍ରବତ୍ତାରେ ଆମେମାନେ ତାଙ୍କୁ ଆଦର୍ଶ କରି ଧରିଥିଲୁ । ସେ ମିଛ କହି ଜାଣୁ ନଥିଲେ । ମିଛ କହିବାପାଇଁ ରାଜି ହୋଇ ପାଞ୍ଚ ଥର ଆବୃତ୍ତି କଲେ ମଧ୍ୟ କହିଲାବେଳକୁ ସତଟା ପାଟିରୁ ଗାଳି ପକାଉଥିଲେ । କେବଳ ଓଡ଼ିଶା ବା ଭାରତ କାହିଁକି, ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀରେ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଖୁବ୍ କମ୍ ଲୋକ ଜନ୍ମ ନେଇଛନ୍ତି ଯେଉଁମାନେ କି ମିଛ କହି ଜାଣୁ ନଥିବେ ।’

ଅନେକ ସମୟରେ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ଗୋଟିଏ କଥା କହନ୍ତି, ‘ଆମେ ମିଥ୍ୟା ନ କହି ମଧ୍ୟ ଜୀବନରେ

ଅନେକ ସମୟରେ ମିଥ୍ୟାଚାର କରିଥାଉଁ ।’ ଆଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ମତ ଥିଲା ଯେ, ‘ତୁମେ ଯେଉଁ ଶପଥ ନେବ, ତା’ର ବିରୁଦ୍ଧାଚରଣ କଲା ଭଳି ଯଦି କିଛି କାର୍ଯ୍ୟ କଲ, ତେବେ ତାହା ମିଥ୍ୟାଚାର ହିଁ ହେଲା ।’ ‘ସତ୍ୟ’ ଓ ‘ସଂକଳ୍ପରକ୍ଷା’ – ଦୁଇଟି ସମାର୍ଥବାଚକ ଶବ୍ଦ ବୋଲି ସେ ବାରମ୍ବାର କହିଛନ୍ତି ।

ତାଙ୍କ ଚେହେରାଟି ଯିଏ ଦେଖୁବ, ବେଶଭୂଷାକୁ ଯିଏ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିଥିବ ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଥରେ କେବେ ବସି ପୁରୀ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଭବନ ବା କଟକ ଭୂଦାନ ଅଫିସ୍‌ରେ ଖାଇଥିବ, ସେ କେବେହେଲେ ଅନୁମାନ କରିପାରିବ ନାହିଁ ଯେ ସେଇ ଲୋକଟି ଭିତରେ କିପରି ମଉଜିଆ କଥା ଓ ହାସ୍ୟରସ ପୂରି ରହିଥିଲା । କଥାବାଉଁ ବେଳେ ସେ ମଜାରେ ମଜାରେ ଏମିତି ପଦେ କହିଦେବେ ଯେ ତାଙ୍କ ସହିତ ଯୁକ୍ତି କରୁଥିବା ଲୋକ ପାଟିରୁ ଆଉ କଥା ବାହାରିବ ନାହିଁ ।

ଭାରତରେ ୧୯୨୦ ପରେ ଗୋଟାଏ ନୂତନ ଜୀବନର ସଞ୍ଚାର ହେଲା । କୁଟୀରଶିଳ୍ପର ପୁନରୁଦ୍ଧାର, ନାରୀ ଜାଗରଣ, ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ଏକତା ପାଇଁ କାର୍ଯ୍ୟ, ହରିଜନ ସେବା ବା ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ନିବାରଣ – ଏଭଳିକି ଗ୍ରାମ ସଫେଇ ମଧ୍ୟ ଜାତୀୟ ଆନ୍ଦୋଳନର ଅଙ୍ଗ ବୋଲି ଗାନ୍ଧିଜୀ ବାରମ୍ବାର କହିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଯେଉଁମାନେ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କଠାରେ ଅଟଳ ବିଶ୍ୱାସ ରଖୁଥିଲେ, ସେମାନେ କ୍ରମେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ସଂଗଠନ କାର୍ଯ୍ୟକେନ୍ଦ୍ର ଖୋଲିଲେ । ବରୀ ସେବାଘର ବା ଅଳକାଶ୍ରମ, ଜୀବରାମ କଲ୍ୟାଣଜୀଙ୍କ ଭଦ୍ରକ ଆଶ୍ରମ, ଅଗରପଡ଼ାର କର୍ମମନ୍ଦିର, ସୋରୋର ପୁରୁବାଇ ଆଶ୍ରମ, ସାକ୍ଷୀଗୋପାଳର ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦରିଦ୍ରନାରାୟଣ ସେବା ସଂଘ – ଏଇଭଳି ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ କେନ୍ଦ୍ର । ଓଡ଼ିଶାର ବହୁ ସ୍ଥାନରେ ଖଦି କେନ୍ଦ୍ର ଖୋଲିଗଲା । କିନ୍ତୁ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ମହାଶୟ କୌଣସି ଗୋଟିଏ କେନ୍ଦ୍ରରେ ନିଜକୁ ବାନ୍ଧି ରଖିଲେ ନାହିଁ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ସଂଗଠନ କାର୍ଯ୍ୟ, ଅନୁଷ୍ଠାନ ବା କେନ୍ଦ୍ର ତାଙ୍କରି ନିଜର ବୋଲି ସେ ମନେକଲେ । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପ୍ରେରଣା ଦେବା, ସବୁଠାରେ କିଛିଦିନ ଲେଖାଏଁ ରହିବା ଥିଲା ତାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ । ଗୋଟିଏ ବିଛଣା, ଖଣ୍ଡିଏ ବାକ୍ସ, ଚରଣା ବା ଅରଟ ଥିଲା ତାଙ୍କର ସମ୍ପଦ । ସେଇତକ ଧରି ସେ ଯେକୌଣସି କର୍ମକ୍ଷେତ୍ରରେ ପହଞ୍ଚି ଯାଉଥିଲେ ।

ପ୍ରକୃତ ଅର୍ଥରେ ସେ ଥିଲେ ଜଣେ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ । କେତେବର୍ଷତଳେ ସେ ପଇତା ଛାଡ଼ିଦେଲେ । କେତେକଙ୍କୁ ଟିକିଏ ଅତୁଆ ଲାଗିଲା! ସେମାନଙ୍କୁ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ମହାଶୟ ବୁଝାଇ ଦେଲେ, ‘ମୁଁ ଅନୁଭବ କରୁଛି, ମୋ ଭିତରେ ସବୁ ଜାତି ଅଛନ୍ତି । ମୁଁ ଗୋଟିଏ ଜାତି ଭିତରେ ବାନ୍ଧି ହେବାଟା କ’ଣ ଠିକ୍ ହେବ!’

୧୯୭୧ ଫେବୃୟାରୀ ୧୯ ତାରିଖ ଆସିଗଲା । ଦି’ପହର ବେଳକୁ ଜଣାପଡ଼ିଲା ଯେ ଆଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଛାତି ଭିତରେ କଫ ଜମି ଯାଇଛି । ଦେହରେ ଢୁର ଥାଏ । ତାଙ୍କରମାନେ ଆଶଙ୍କା ମଣିଲେ । ମାସମାସ ଧରି ବିଛଣାରେ ସେ ପଡ଼ି ରହିଛନ୍ତି, ନିଜେ କିଛି ଦୁଷ୍ଟରେ ପ୍ରକାଶ କରିପାରୁ ନଥା’ନ୍ତି ।

‘ତାଙ୍କୁ ଭଗବାନ ନେଇ ଯାଆନ୍ତୁ’ ବୋଲି ମଧ୍ୟ କେବେକେବେ କାହାର ମୁହଁରୁ ଶୁଣାଯାଇଛି । ପୂର୍ବରୁ କେତେଥର ସେ ଏଇଭଳି ଯିବାଯିବା ଅବସ୍ଥାକୁ ଆସି ଯାଇଛନ୍ତି, ପୁଣି ଭଲହୋଇ ଯାଇଛନ୍ତି । ଏଥର ସେ ମଧ୍ୟ ଭଲ ହୋଇ ଯାଇପାରନ୍ତି । ସେମିତି ଶୋଇ ରହିଲେ ବି ଅନ୍ୟମାନେ ପ୍ରେରଣା ପାଉଛନ୍ତି ।

ସକାଳ ଛ’ଟା ପଚାଶ ମିନିଟ୍ । ଏକାଦଶୀ ତିଥି ଆରମ୍ଭ । ନିଃଶ୍ବାସ ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା । ସମସ୍ତେ ପାଦ ଛୁଇଁ ମୁଣ୍ଡିଆଟିଏ ଲେଖାଁ ମାରି ନୀରବରେ ଠିଆ ହୋଇ ରହିଲେ । ଗୋଟିଏ ଯୁଗ ଶେଷ ହୋଇଗଲା ।

ସନ୍ଧ୍ୟାସୀ ବୋଇଲେ ବୁଝାଏ କ’ଣ ! ସଂସାରର ସମସ୍ତ ମାୟା ମୋହ ତୁଟାଇ ଯେଉଁ ଲୋକ ଭଗବତ ଆରାଧନାରେ ପ୍ରତି ମୁହୂର୍ତ୍ତ ବ୍ୟୟ କରୁଛନ୍ତି, ତାଙ୍କୁ ହିଁ ତ ସନ୍ଧ୍ୟାସୀ କୁହାଯିବ । ହରିହର ତ ସେହି ସଂଜ୍ଞା ଭିତରେ ପଡ଼ିଯାଉଛନ୍ତି । ଶୁଶାନରୁ ଫେରି ଯଦି କେହି ତାଙ୍କ ସଂପତ୍ତିର ତାଲିକା କରିଥା’ନ୍ତା, ସେ ଦେଖୁଥାଆନ୍ତା ଯେ ତାଙ୍କର ନିଜର ଗୋଟିଏ ସୁଦ୍ଧା ଟଙ୍କା ଏ ସଂସାରରେ ସଂପତ୍ତି ବୋଲି ନଥିଲା । ବାକି ଯେଉଁ ଖଣ୍ଡେ ଦି’ଖଣ୍ଡ ଛୋଟ ଧୋତି ଚଦର ରହିଥିଲା, ତାକୁ ଭୂଦାନ ଅର୍ଘ୍ୟରେ ସଜାଇ ରଖାଯାଇଛି ।

ଦୁଃଖ, ନିଷ୍ଠେଷିତ, ଦରିଦ୍ର ଓ ଆର୍ତ୍ତର ସେବା ହିଁ ପ୍ରକୃତ ଭଗବତ ସେବା ବୋଲି ସେ ଏକାବେଳେକେ ନିଶ୍ଚିତ ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ । ‘ସତ୍ୟ ହିଁ ଭଗବାନ’ – ଏହାର ପ୍ରକୃତ ଅର୍ଥ ସେ ବୁଝିଥିଲେ । ତାଙ୍କୁ ସନ୍ଧ୍ୟାସୀ କୁହାଯିବ ନାହିଁ ତ ଆଉ କାହାକୁ କୁହାଯିବ !

ସୂଚନା:

ଭୂଦାନ ଆନ୍ଦୋଳନ – ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ବିନୋବା ଏ ଆନ୍ଦୋଳନର ନେତା ଥିଲେ । ସାରା ଭାରତବର୍ଷ ବୁଲି-ବୁଲି ସେ ଧନୀ ଜମିଦାରମାନଙ୍କୁ ବୁଝାଉଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ହୃଦୟର ପରିବର୍ତ୍ତନ କରି ଗରିବ ଭୂମିହୀନଙ୍କ ପାଇଁ ସେ ଜମି ଦାନ ଭାବରେ ସଂଗ୍ରହ କରୁଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶାରେ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ହରିହର, ରମାଦେବୀ, ନବକୃଷ୍ଣ ଚୌଧୁରୀ, ମାଳତୀ ଚୌଧୁରୀ ଭୂଦାନ ଆନ୍ଦୋଳନର ନେତୃତ୍ୱ ନେଇଥିଲେ ।

ଇଞ୍ଚୁଡ଼ି – ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲାର ସମୁଦ୍ର ଉପକୂଳବର୍ତ୍ତୀ ଏକ ଗ୍ରାମ । ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ଆହ୍ୱାନରେ ଓଡ଼ିଶାର ବିଶିଷ୍ଟ କଂଗ୍ରେସ କର୍ମୀ ଓ ନେତୃତ୍ୱ ୧୯୩୦ ମସିହାରେ ଏହିଠାରେ ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ ।

ଦାସେ ଆପଣେ – ପଣ୍ଡିତ ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ସମ୍ମାନର ସହ ଅନ୍ୟମାନେ ଏହିପରି ଡାକୁଥିଲେ ।

ପଲିଟିକାଲ୍ ଏଜେଣ୍ଡ-ଗଡ଼ଜାତ ରାଜା ଓ ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ରାଜକୀୟ କାର୍ଯ୍ୟ
ପରିଚାଳନାର୍ଥ ନିଯୁକ୍ତ ମୁଖ୍ୟ ରାଜପ୍ରତିନିଧି ।

ନୟୀ ତାଲିମ୍ - ଧନ୍ୟା ମାଧ୍ୟମରେ ଶିକ୍ଷା ଦେବାର ଏହି ନୂତନ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରଣାଳୀର ଅନ୍ୟ ନାମ ମୌଳିକ
ଶିକ୍ଷା । ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀ ପ୍ରଥମେ ୧୯୩୭ ମସିହାରେ ଏହାର ସୂଚନା ଦେଇଥିଲେ
ଏବଂ ଜାକୀର୍ ହୁସେନ୍ କମିଟି ଏହାର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ରୂପରେଖ ଏବଂ ପାଠ୍ୟକ୍ରମ ପ୍ରସ୍ତୁତ
କରିଥିଲେ ।

ତିରୋଧାନ - ମୃତ୍ୟୁ, ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ, ତିରୋଭାବ

ଭଲ ଇଂରାଜୀ ବ୍ୟାକରଣ - ଏ ବହିର ନାଁ ‘The Child's Easy First Grammar’ ଓଡ଼ିଆ ଓ
ଇଂରାଜୀ ବ୍ୟାକରଣକୁ ତୁଳନା କରି ପିଲାଏ ବୁଝିବା ଭାଷାରେ ଖଣ୍ଡିଏ ସ୍ମରଣୀୟ
ଜନପ୍ରିୟ ବହି ।

ଓଡ଼ପ୍ରୋତ ଭାବରେ - ନିବିଡ଼ ଭାବରେ

ସମାଜ - ଓଡ଼ିଶାର ଗୋଟିଏ ଦୈନିକ ସମ୍ବାଦପତ୍ର । ଏହା ୧୯୧୯ରେ ଉତ୍କଳମଣି
ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ଆପଣେ ଏହି
ଖବରକାଗଜକୁ ଚଳାଉଥିଲେ ।

ନନା - ଏଠାରେ ବାପା । ଓଡ଼ିଶାର ଅନେକ ଅଂଚଳରେ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ବାପାଙ୍କୁ ନନା ବୋଲି କହନ୍ତି ।

ଦୁଃସ୍ଥ - ଯେଉଁମାନେ ଖରାପ ଅବସ୍ଥାରେ ଅଛନ୍ତି, ଦରିଦ୍ର ।

ଗୌଣ - ମୁଖ୍ୟର ବିପରୀତ, ଛୋଟ ଭାବ

ପୁନର୍ମୁଦ୍ରଣ - ପୁନଃ+ମୁଦ୍ରଣ, ପୁଣି ଛପାହେବା

ଅଦମ୍ୟ - ଯାହାକୁ ଦମନ କରି ହେବ ନାହିଁ

ସେବା-ସୌଧ - ସେବାକୁ ସୌଧ (କୋଠା) ବୋଲି କଳ୍ପନା କରାଯାଇଛି

ଆଖୁ ପାଏ ନାହିଁ - ଖୁବ୍ ଦୂରର ସୂଚନା କରାଏ, କଳ୍ପନା କରି ନହେବା

ନିରକ୍ଷର ଲୋକ - ଯେଉଁ ଲୋକର ଅକ୍ଷର ପରିଚୟ ହୋଇ ନଥାଏ । (ନିଃ+ଅକ୍ଷର = ନିରକ୍ଷର)

ନୀଳଗିରି- ଏବେ ବାଲେଶ୍ଵର ଜିଲ୍ଲାର ଏକ ଅଂଚଳ । ଏକ ପ୍ରାଚୀନ ଗଡ଼ଜାତ ଅଂଚଳ ।

ପ୍ୟାରୀମୋହନ ଏକାଡ଼େମୀ - ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ୟାରୀମୋହନ ଏହି ସ୍କୁଲଟି ୧୮୬୫ରେ ବସାଇଥିଲେ ।

ହଜାରିବାଗ - ଝାଡ଼ଖଣ୍ଡ ରାଜ୍ୟର ଏକ ସହର ।

ପଣ୍ଡିତ ଗୋଦାବରୀଶ - ଓଡ଼ିଶାର ଜଣେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ନେତା ଓ କବି ତଥା ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କ ଶିଷ୍ୟ ଓ ସଖା

ଅଭ୍ୟାସ:

୧. ଉତ୍ତର କୁହ ।

- (କ) ଛାତ୍ରଜୀବନରେ ହରିହର କେଉଁମାନଙ୍କର ସେବା କରୁଥିଲେ ?
- (ଖ) ଓଡ଼ିଶାରେ ପ୍ରଥମେ କେବେ ଆଇନ ଅମାନ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନ ହୋଇଥିଲା ?
- (ଗ) ହରିହର କେଉଁଠାରେ ଜନ୍ମଲାଭ କରିଥିଲେ ?
- (ଘ) ହରିହର ଓକିଲାତି ବିଦ୍ୟା କାହିଁକି ପଢ଼ିଲେ ନାହିଁ ?
- (ଙ) ନୀଳଗିରି ସ୍କୁଲଟି କାହିଁକି ଭାଙ୍ଗିଗଲା ?

୨. ଦୁଇ ବା ତିନୋଟି ବାକ୍ୟରେ ଉତ୍ତର ଲେଖ ।

- (କ) ହରିହର ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ଆଦର୍ଶକୁ କିପରି ଅନୁସରଣ କରିଥିଲେ ?
- (ଖ) ୧୯୨୦ ପରେ ଭାରତର ଜନଜାଗରଣରେ କି ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦେଖାଦେଲା ?
- (ଗ) ଆଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କର କେଉଁ କେଉଁ ଗୁଣ ତୁମକୁ ଆକର୍ଷଣ କରୁଛି ?
- (ଘ) ଆଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ଶେଷ ଜୀବନ କିପରି କଟିଥିଲା ?
- (ଙ) ସନ୍ନ୍ୟାସୀ କାହାକୁ କୁହାଯାଏ ?

୩. ପୂର୍ବାପର ସଂପର୍କ ସହ ସରଳ ଭାଷାରେ ବୁଝାଇ ଦିଅ ।

- (କ) ଏହି ଲୋକ ଏତେ ବଡ଼ଥିଲା, ଆନ୍ଦୋଳାନେ ଜାଣି ପାରି ନଥିଲୁ ତ !
- (ଖ) ଆମେ ମିଥ୍ୟା ନକହି ମଧ୍ୟ ଜୀବନରେ ଅନେକ ସମୟରେ ମିଥ୍ୟାଚାର କରିଥାଉ ।
- (ଗ) ତାଙ୍କୁ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ କୁହାଯିବ ନାହିଁ ତ ଆଉ କାହାକୁ କୁହାଯିବ ?

୪. ଦିଆଯାଇଥିବା ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକର ବିପରୀତାର୍ଥବୋଧକ ଶବ୍ଦ ଲେଖ ।

ଗୌଣ, ନିରକ୍ଷର, ସୁଯୋଗ, ଉନ୍ନତ, ତିରୋଧାନ

୫. ବାକ୍ୟରେ ବ୍ୟବହାର କର ।

ସଂକଳ୍ପ, ନିବାରଣ, ପରାମର୍ଶ, ପୁନରୁଦ୍ଧାର, ମିଥ୍ୟାଚାର

୬. ପ୍ରାୟ ୧୫୦ ଶବ୍ଦ ମଧ୍ୟରେ ଉତ୍ତର ଲେଖ ।

- (କ) ସେବା ଓ ଚରିତ୍ରବତ୍ତାରେ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ହରିହରଙ୍କୁ ସମସ୍ତେ କାହିଁକି ଆଦର୍ଶ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ?
- (ଖ) ଜଣେ ବିପ୍ଳବୀ, ସଂସ୍କାରକ ଓ ଶିକ୍ଷକ ଭାବରେ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ହରିହରଙ୍କ ପରିଚୟ ପ୍ରଦାନ କର ?

୭. ନିମ୍ନଲିଖିତ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକ କେଉଁ ବଚନ, ଲେଖ ।

ଛୋଟଛୋଟ କଥା, ଅନେକ, ଆମେ, ଯୁବକମାନେ, ତୁମେ, ଦୁଇଖଣ୍ଡ ଧୋତି

ତୁମପାଇଁ କାମ

- ❖ ସତ୍ୟବାଦୀର ବନବିଦ୍ୟାଳୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ତଥ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ କରି ପଢ଼ ।
- ❖ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ହରିହରଙ୍କ ସଂପର୍କରେ ଲିଖିତ ବିଭିନ୍ନ କବିତା, ପ୍ରବନ୍ଧ ସଂଗ୍ରହ କରି ପଢ଼ ।

